

Ձինչ որ կայ արարած՝ անհոգի մեռած կային ,
Ահա կենդանացան յարեգականն ի մեծ լուսոյն :

Է՛ր չէք ի զարմանալ, ու կամ հարցով լինել բանիս ,
Վասն այս արեգականս ու իր պայծառ լցեալ լուսոյն .
Այս նոր ծագեց մեզ լոյս քան զարեգակն ու այլ պայծառ ,
Ձինչ լուսաւորք կային՝ ծառայ կոչին այն մեծ լուսոյն :

Ի լուսոյն ի սկզբանէ լի լուսով շառաւել ծագեց ,
Լոյս ի լուսոյ ծնաւ յարեգականն ի մեծ լուսոյն :
Այս լոյսս ի յայն լուսոյն՝ որ ինքն է տէր ամեն լուսոյն ,
Ու թագաւոր կոչի , և ամենուն լոյսն ի յիր լուսոյն :

Երկնից կամարն եղել ի զարմանալ արեգականն ,
Ձի չէր տեսեալ հանց լոյս կամ արեգակն ի յայն լուսոյն .
Երկիրս ցնծացաւ մեծ աւետեօք ուրախացան ,
Թէ անմուտ ծագեց մեզ լոյս ու արեգակն ի յայն լուսոյն :

Ոմանք են անհոգի աչերով կուր եւ անյիմայ ,
Որ չեն ի հաւատալ արեգականն ու իր լուսոյն .
Խաւար կենօք կենան ու զմբաղին յերազ քնոյ ,
Չունին մասըն լուսոյ յարեգականն ի մեծ լուսոյն :

Ես չեմ ի հաւատալ այն սուտ հոգւոյն թէ ինքըն լոյս՝
Որ չունի շառաւել յարեգական ի մեծ լուսոյն :
Ես կոստանդին գրեցի կու փափագիմ ի յայն լուսոյն՝
Որ ես լուսաւորիմ յարեգականն ի մեծ լուսոյն :

Կոստանդին Երզնկացի հեղինակն՝ երգոյս վերնագիրը դրած է « Բանք յաղագս արեգականն արդարութեան , որ և ծագեաց 'ի Հօրէ միածին որդին Քրիստոս , զոր առակօք խօսի » :

Մարկոս Արքեպիսկոպիտ միսիքայրական
քոչորն որ դեռ կայսր չեղած կը գրէ
Տորկոչատոսի իր քարեկամին .

Մարկոս կայսերութեան պաշտօնեայ
առ Տորկուատոս Հռոմայեցի ողջոյն :
Չախորդ բախտին դէմ արիութիւն կը
բաղձամ քեզի : Իրեք ամիս առաջ մէկ
թուղթդ առի , որ կարդալէն չգաղթե-
ցայ , ու չկրցայ ինչուան հիմայ պա-
տասխանը գրել սրտիս ցաւէն . այնչափ
տրտմեր էի քու տրտմութեանդ հա-
մար , ու այնչափ սիրտս կսկիծի մէջ էր

քաշած ֆրասներուդ համար . դուն կու-
լաս , իմ աղիքս կը կտորտի : Գիտեմ
որ՝ որչափ տարբերութիւն ունի շուքը
ծառէն ու երազը ճշմարտութենէն , այն-
չափ տարբեր է ուրիշի քաշածը տես-
նելը՝ անձամբ քաշելէն . բայց սրտանց
բարեկամներու մէջ վիշտը հասարա-
կաց է , երկուքը մէկտեղ կը քաշեն . ա-
նոր համար ձախորդութիւնը աս աղէկ
բանը ունի որ սրտանց բարեկամները
կը ճանչցնէ :

Թղթէդ իմացայ որ պսոբուեր ես
Հռոմայէն , կապեր բանտը դրեր են ըզ-

քեզ. բոլոր ունեցածդ դրամեր են, ու տրտմութենէդ հիւանդացեր անկողին ինկեր ես: Թէ որ կարելի ըլլար՝ անձամբ կու գայի քեզ մխիթարելու, որ կը տեսնայիր ինչ տրտմութեան մէջ եմ: Դուն մարմնով պըսորուած ես, ես սրտով. քեզմէն՝ ունեցածդ յափշտակեցին, ինծմէն՝ զքեզ: Եւ որովհետեւ ուրիշ կերպով չեմ կրնար քեզի ճար մը ընել, գոնէ քանի մը խօսքով քեզ մխիթարեմ:

Թէ որ յիշողութիւնս չախալիր՝ երսուն տարիէն ՚ի վեր միշտ զքեզ ուրախութեան ու յաջողութեան մէջ տեսեր եմ. քիչ ամիս է որ բախտին աշիւը դարձաւ: Մտածէ, ո՞վ Տորկուատոս, որ իմաստուն մարդիկ աւելի կը վախեն յաջողութեան ատեն՝ քան թէ ձախորդութեան: Ո՛հ որչափ անգամ ու քանինքն քեզի հետ տեսանք յաջողութեան մէջ, որոնց սնտոի փառքը անցաւ գնաց, ու ուրիշներուն ըրած ֆրասներնուն համար ստացած թշնամութիւննին ինչուան հիմայ կը տեւէ, ու իրենց թոռներն ու ժառանգները կը քաշեն: Ընդ հակառակն շատերը ձախորդութեան մէջ միւլութիւննին մէկդի դնելով՝ իրենց առաքելութեամբը զամենքը իրենց բարեկամ ըրին, ամենուն սիրելի եղան: Ուրեմն բարեբախտները խաղաղութեան մէջ կը յաղթուին, ու դժբախտները պատերազմի մէջ յաղթող կ'ըլլան. անոր համար շատ աւելի կարօտ են բարեբախտները խրատի, քան թէ թշուառները մխիթարանքի: Թէ որ յաջողութեանդ ատեն ճանչցած ըլլայիր ինչ է բախտը ու ինչպէս կը փոփոխի, թէ որ ճանչցած ըլլայիր մարդիկ ու անոնց նենգութիւնները, թէ որ ճանչցած ըլլայիր աշխարհ ու անոր շողորթութիւնը, հիմայ աս թշուառութեան մէջ ինկած չէիր ըլլար: Ո՛հ, ինչպէս անհոգ ու անզգոյշ ենք յաջողութեան ատեն. ո՛հ, ինչպէս առանց կասկածելու կը հաւատանք աշխարհքիս, իբրեւ թէ մէկը խաբած չըլլար. չեմ ըսեր լսածնիս, չեմ ըսեր կարդացածնիս, ամեն օր աչքովս կը տեսնանք

քանինքն ունեցածնին կը կորսնցընեն, հաւատարիմ կարծածնին կը խաբէ զիրենք, պաշտօնէ կ'իյնան, կեանքերնէն կը զրկուին: Ո՞վ իմ Տորկուատոս. երկան ատեն յաջողութեան մէջ եղողներուն մի նախանձիր, աւելի թշուառ են անոնք. ամենեւին հիւանդութիւն չիքաշողը հիւանդութեան մը որ հանդրապի, քիչ օրուան մէջ կը մեռնի, քան թէ ստէպ հիւանդացողը: Որովհետեւ քեզի ալ ասանկ պատահեցաւ, քանի մը դեղ գրեմ քեզի, որպէս զի ունեցածդ որ կորսնցուցիր՝ անոր հետ անունդ ալ չկորսնցընես:

Կը խնդրեմ ըսէ ինծի, ո՞վ Տորկուատոս, ինչո՞ւ այդչափ կը գանգատիս, ինչո՞ւ կը հառաչես, կը հեծեծես, յուսահատեալ մարդու պէս կը պոռաս, տըղու պէս կուլաս: Դժար ու ապառաժ լեռներէ վեր ելլել ուզեցիր, ինչո՞ւ կ'ողբաս վար իյնալու համար. փուշերու վրայ քայեցիր, ինչո՞ւ կը գանգատիս որ զգեստներդ պատրուտեցան. զքեզ վտանգի մէջ դրիր, կ'ուզէիր որ ապահով ըլլաս: Միթէ ծովը կրնայ միշտ խաղաղ կենալ, ամառը կրնայ ձիւն գալ, ձմեռը կրնայ ծաղկներով զարդարուիլ: Ան որ բնութիւնը քեզի չտուաւ՝ որ քու գլխած մայրդ է, կը կարծէիր որ բախտը պիտոր ապա՞ որ քու խորթ մայրդ է. անոր տուածը հաստատուն չկրնար ըլլալ. անիրաւ կ'ըլլային դիք, թէ որ ան բանն որ ամենուն ֆրասաւ կար է՝ յարատեւ ընէին, ու ան բանն որ ամենուն օգտակար է՝ կարճատեւ: Քու կորսնցուցած բախտիդ ու յաջողութեանդ վրայ չեմ ուզեր խօսիլ, հիմա կուան վիճակիդ ու պըսորութեանդ վրայ խօսիմ: Բախտին հետ առուտուր ուզեցիր ընելու. զքեզ խաբեց. անիկայ խաբեայ է, իր խաբէութիւնը ըրաւ. բայց դու ալ յանցաւոր ես որ իրմէն բան գնել ուզեցիր. վասն զի անոր խառութիւն մէջը եղած բաները բոլորն ալ փտտած ապրանքներ են: Ափսոս քեզի, ո՞վ Տորկուատոս. զքեզ աւելի խելացի ու խոհեմ կը կարծէի. երբոր տղայութեանդ ատենը զքեզ տեսայ ՚ի կայե-

թա, Հռոմ կառավարելու արժանի սե-
պեցի գրեզ. Ի՜նչ, որչափ դժուարին է
մարդ ճանչնալը. չիկայ այնպէս բարձր
լեւ մը եւ ոչ անասն խորունկ ծով մը,
որ մարդ չկրնայ չափել. բայց մարդուս
սրտին խորունկը կարելի չէ քննել ու
չափել. ի՜նչ կը յուսայիր բախտէն.
կը կարծէիր որ ծովուն խորունկը ա-
ռանց արէկոծութեան կարենաս պի-
տոր նաւարկել. կը կարծէիր որ առանց
ոսկորի միւս կարենաս պիտոր ուտել.
կը կարծէիր որ առանց միուրի գինի
կարենաս պիտոր գտնել. կարծէիր որ
առանց յարդի ցորեն պիտոր հնձես :
Կ'ուզեմ ըսել որ այդչափ հարստու-
թիւն չէիր կրնար դիզել առանց ա-
նուանդ փնտս հասցընելու, եւ ոչ կրնայիր
բարի անուն ունենալ՝ առանց հարրս-
տութիւնդ կորսընցընելու. երստունուել-
կու տարի բախտին սիրելի եղար. ա-
տենը հասեր էր որ քեզմէ ձանձրանայ
ու ատէ գրեզ : Բէլ Ասորեստանի թա-
գաւորը եօթը տարի միայն սիրելի ե-
ղաւ բախտին : Շամիրամ թագուհին
վեց տարի միայն. չարոտաս սպարտա-
ցւոց թագաւորը հինգ տարի. Ենթրե-
տոս քաղդէացւոց թագաւորը չորս տա-
րի. Աղբքսանդր մակեդոնացւոց թագա-
ւորը իրեք տարի. Ամիլկար կարքեդո-
նացւոց զօրավարը երկու տարի. մեր
Կայիոս կայսրն ալ տարի մը միայն :
Շատերուն ալ բախտը երեսնին չնայե-
ցաւ. իսկ դուն ազնուականութիւն մը
չունենալով, տեսքի ու բնական կատա-
րելութեանց կողմանէ ալ երեւի չըլ-
լալով, ու մեծ արդիւնք մըն ալ չունե-
նալով, այսչափ տարի վայելեցիր բախ-
տին յաջողութիւնները. ուրեմն ինչո՞ւ
կը գանգըտիս : Թէ որ դուն խոհեմ ըլ-
լայիր, այնչափ տարի առանց մոմսուքի
չէիր կրնար ուտել ու խմել, չէիր կրնար
հանգիստ քուն ըլլալ որ չըլլայ թէ սխա-
լիս, բախտը քեզմէ երես դարձընէ, ու
նենգաւոր մարդիկ ոտքդ սահեցընեն :
Ո՛վ Տորկուատոս, այնչափ թշնամեաց
մէջ՝ որ չորս դիզ առած էին՝ չէիր կըր-
նար դիմանալ. աշխարհքս շատ փոսեր
ունի զմեզ գահավիժելու՝ որ մենք չենք

տեսնար. վասն զի մոլութիւններով ա-
չուրնիս կը ծածկէ, անզգայ կ'ընէ ըզ-
մեզ, առաքինութիւններէն կը հեռա-
ցընէ, ու անասն կ'ընէ որ կործանած
ատեննիս՝ անասունի պէս հառաչելով
միայն ցուցունեմք մեր ցաւը : Ասոնք
դրեցի որ ասկէց ետքը ամէլի խեղճով
ու զգուշութեամբ վարուիս :

Ձիուն մտրուկն որ խրկեցիր, աղէկ
կը մեծնայ կոր. չնիկը աղէկ հասաւ,
բայց ետքը բորոտեցաւ. երկնջը խիստ
գիրցաւ, ես կ'ուզէի որ մերթնը՝ բայց
իմ փաւտինաս ուղեց պահել, կար-
ծեմ որ գոյցան պարտեզէն : Երկու
հազար դահեկան կը խրկեմ քեզի որ
նեղութեանդ թեթևութիւն ըլլայ. իսկ
պքսորանացդ վրայ՝ յարմար առիթ մը
որ գտնեմ՝ կը խօսիմ խորհրդարանին
մէջ ճար մը ընելու : Դիք գրեզ միւի-
թարեն. մարդիկ ալ զթան վրադ :
Փաւտինաս կը բարեւ գրեզ. ես ալ
զոքանչդ ու հարսդ : Մարկոսէն հեռու
ըլլայ մարդկանց ծածուկ չարութիւնը :

Նորիս Կայսեր առ Պոլիոն իր բարե-
կամը գրած քոռոքը, ոսկից կ'ի-
նացուի ի՛նչ ջանքով՝ ո՛րչափ գի-
տոյթիւն՝ և ո՛րը ո՛ր վարպետէ սոր-
վեր է :

Չարմացիր, սիրելի բարեկամս որ ին-
չունն ՚ի ծերութիւն չդադրեցայ նոր
նոր գիտութիւններ սորվելու : Մէկ տե-
սակ մը միայն կերակուր ուտելէն մարդս
կը ձանձրանայ. ասանկ ալ գիտութիւն
ները որչափ ալ ախորժելի ըլլան, եր-
բեմն կրնայ մարդ ձանձրանալ անոնց-
մէ՝ թէ որ մէկ տեսակ մը միայն ըլլայ
սորված գիտութիւնը. ու անկէց որ
ձանձրանայ՝ կրնայ վտանգաւոր բա-
ներու ետէն ըլլալ : Ուստի կտրիճ
մարդիկ ծուլութիւնը մէկդի դնելով՝
տեսակ տեսակ գիտութիւններու ե-
տէն ինկան, ու քանի որ բնութիւն
նին դեռ գէշ բաներու չէր քաշած զի-
րենք, մտքերնին վեր վերուցին. վասն